

EL CAMPUS MUNDET

Un entorn per descobrir

Coordinació:
GEMMA TRIBÓ i TRAVERIA

UBe

UNIVERSITAT DE BARCELONA

U

B

EL CAMPUS MUNDET

Un entorn per descobrir

Patrimoni, medi natural i sostenibilitat

Coordinació:

Gemma Tribó i Traveria

Publicacions i Edicions

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Índex

PRESENTACIONS

<i>Màrius Rubiralta</i>	13
<i>Àngel Merino</i>	15

INTRODUCCIÓ

<i>Gemma Tribó</i>	17
--------------------------	----

I EL RECINTE MUNDET

<i>Teresa Tilló, Gemma Tribó</i>	19
1. El Recinte Mundet en relació amb el territori: localització, orientació, orografia i clima	24
2. L'evolució del paisatge: l'acció humana	26

II EL MEDI NATURAL

1. La geologia del Recinte Mundet, <i>Hortensia Durán, Guillermo Gold</i>	33
1.1. Les roques com a materials de construcció	36
1.1.1. Descripció de les roques utilitzades al campus Mundet	37
1.2 Fòssils i estructures sedimentàries observables al campus Mundet	39
1.2.1. Fòssils presents a les calcàries nummulítiques	39
1.2.2. Fòssils i estructures biològiques dels gresos	42
1.2.3. Estructures sedimentàries	44
Annex: Descripció de les localitats	44
2. La flora del Recinte Mundet, <i>Teresa Tilló, Maria Paloma Garcia</i>	45
2.1. Els arbres	45
2.2. Els arbusts	47
2.3. Les plantes monocotiledònies	48
2.4. Les plantes enfiladisses, rastreres i paràsits	49
2.5. Descripció dels arbres i arbusts del campus Mundet	50
Annex: Plantes de Collserola i del Recinte Mundet	75
3. La fauna del Recinte Mundet, <i>Josep Castelló</i>	79
3.1. Descripció de la fauna invertebrada més representativa	79
3.2. Descripció dels vertebrats més representatius	82
Bibliografia	86

III EL MEDI SOCIAL	89
1. L'ocupació del territori, dels orígens fins al 1939, <i>Gemma Tribó</i>	90
1.1. Dels testimonis medievals a l'annexió d'Horta a Barcelona	90
1.2. Masies i cases senyorials de Sant Joan d'Horta	93
1.3. El Palau de les Heures	95
1.4. La configuració del Recinte Mundet a partir de les finques Pallós i Frares. Primera fase de construcció de la Casa de Caritat a Horta (1927-1939), <i>Aram Montfort</i>	100
2. La Casa de Caritat a Horta en el període de Postguerra: el camp de presoners de Sant Joan d'Horta (1939-1940), <i>Aram Montfort</i>	104
2.1. Ocupació de Barcelona i organització de la repressió	104
2.2. Funcionament del camp de concentració de Sant Joan d'Horta	106
2.2.1. L'arribada al camp de concentració. Els interrogatoris	109
2.2.2. Les llistes de presoners. Un problema sense solució	111
2.2.3. Els batallons de treballadors	112
3. Usos esporàdics de la Casa de Caritat a Horta i represa del projecte de construcció de la nova seu (1940-1953), <i>Aram Montfort</i>	115
3.1. L'alberg per a indigents, l'alberg per a tuberculosos i l' <i>Hogar Montaña</i>	115
3.2. Replantejament del projecte de 1928 i conversió en entitat de beneficència pública.	117
4. Artur Mundet i Carbó, un patrocinator necessari per a la culminació del projecte de construcció de la Casa de Caritat a Horta, <i>Magdalena Fernández</i>	117
4.1. Antecedents familiars i trajectòria surotapera: <i>Qui diu Mundet, diu suro</i>	118
4.2. L'etapa de consolidació mexicana d'Artur Mundet	120
4.3. La labor filantròpica d'Artur Mundet	120
Annex: Carta de donació d'Anna Gironella de Mundet	121
5. Construcció i funcionament de les 'Llars Anna Gironella de Mundet', <i>Mercè Tatjer</i>	122
5.1. Projecte i construcció	122
5.2. Característiques dels edificis de les Llars Anna Gironella de Mundet	126
5.3. Les Llars Anna Gironella de Mundet en ple funcionament	130

6. L'art a les Llars Anna Gironella de Mundet, un salt vers la modernitat en ple període franquista, <i>Mercè Vidal</i>	132
6.1. Entre la renovació i l'ambivalència de valors	132
6.2. Diverses coordenades conjunturals	137
6.3. En <i>pro</i> de la integració de les arts	140
6.4. L'art sacre a les Llars Anna Gironella de Mundet	143
6.5. Un apunt final	147
7. El Recinte Mundet avui, <i>Gemma Tribó</i>	149
Bibliografia	158

IV MEDI AMBIENT I SOSTENIBILITAT

<i>Daniel Carro, Montse Ecija, Enric Pol</i>	161
1. Projecte d'ambientalització al Recinte Mundet	162
2. Civisme i conducta ambientalment responsable al campus Mundet	163
3. L'impacte ambiental del consum de recursos naturals i la generació de residus	164
3.1. L'aigua al campus Mundet	164
3.2. El consum d'energia elèctrica i de gas	165
4. La gestió dels residus al Recinte Mundet	168
4.1. El paper	169
4.2. Les piles	170
5. La mobilitat al Recinte Mundet	170
6. La qualitat de l'aire: els espais sense fums	172
7. L'accessibilitat al campus Mundet: un espai per a tots i totes	173
8. La sostenibilització curricular	174
9. La participació en l'acompliment de les mesures ambientals	175
10. El campus Mundet, un campus ambientalment responsable i sostenible?	176
Recursos d'Internet	177
Cronologia del Recinte Mundet, <i>Maribel Ollé</i>	178

Presentació

Les institucions centenàries, com la Universitat de Barcelona, solen aixoplugar-se en edificis històrics que tenen un fort caràcter emblemàtic i són creadors d'identitat. Però aquestes institucions, si són vives i tenen projectes innovadors, creixen, es transformen, i superen els límits dels seus vells edificis. Així, durant les darreres dècades, la Universitat de Barcelona s'ha anat expandint en diversos campus, situats dins i fora de la ciutat, i ha de considerar-se com una universitat urbana, distribuïda en l'àrea metropolitana de Barcelona. Un dels campus és el de Mundet, situat al passeig de la Vall d'Hebron, que des de l'any 1996, acull les facultats de Psicologia, Pedagogia, Formació del Professorat, i també l'Institut de Ciències de l'Educació. Cal esmentar l'ensenyament de Treball Social, que ha estat recentment incorporat a la Facultat de Pedagogia.

El campus de Mundet, nascut gràcies a les bones relacions interinstitucionals amb la Diputació de Barcelona, és un reflex del dinamisme de la Universitat de Barcelona i ofereix una nova imatge identitària a la ciutat. La presència diària de quasi deu mil alumnes i dels seus professors, omple de vida l'indret, defineix un nou paisatge humà i confereix una nova identitat a un espai tranquil, situat a la falda de la serra de Collserola, que anteriorment havia estat bosc, terres de conreu, on es van edificar masies i posteriorment, orfenats, abans d'esdevenir l'actual campus universitari.

El llibre que tinc el goig de presentar, ***El campus Mundet: un entorn per descobrir. Patrimoni, medi natural i sostenibilitat***, explica aquestes transformacions i ens ajuda a estimar el nostre entorn. El coneixement de la història i l'aproximació al medi natural que ens sintetitza el llibre, reforcen els vincles emocionals amb el campus de Mundet, tant dels professors que hi desenvolupen l'activitat professional com dels estudiants que hi passen uns anys de la seva vida.

Aquest és un llibre de síntesi de coneixements, fet amb rigor i profusament il·lustrat, cosa que en facilita la lectura. Les seves pàgines expliquen moments desconeguts i tràgics, la memòria dels quals cal recuperar per reforçar els valors democràtics. És el cas de l'ús de l'edifici de Llevant com a camp de presoners de guerra durant els anys 1939 i 1940. També hi trobem moments plens de riquesa, com la construcció, a finals del segle XIX, del Palau de les Hores i dels seus jardins romàntics; i d'altres, a partir de 1957, en què les rialles i els jocs dels nens i les nenes trencaven el clima trist de l'orfenat de les Llars Mundet. Hi ha molta vida amagada a les pàgines del llibre, el contingut no us decebrà; i si sou amants de la natura, també us sorprendran les informacions geològiques i l'ampli repertori de flora i de fauna present en aquest indret. Voldria, doncs, felicitar tots aquells que han contribuït a fer-lo possible i convidar la comunitat universitària, així com tots els barcelonins, a llegir-lo.

Desitjo que l'entusiasme que ha mogut els autors a elaborar el llibre sigui compartit també pels lectors. Així mateix, voldria que aquesta aportació al coneixement del campus Mundet s'entengui com una col·laboració de la Universitat de Barcelona en la celebració dels cinquanta anys de la inauguració de les Llars Mundet, que va tenir lloc el 14 d'octubre de 1957.

Màrius Rubiralta

Rector de la Universitat de Barcelona

Presentació

Des de l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona, ens plau poder presentar el fruit d'un projecte de col·laboració amb la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat de Barcelona, iniciat l'any 2005 mitjançant un conveni entre les dues institucions. La relació de la Diputació de Barcelona amb la Universitat de Barcelona està assentada en vells llaços de cooperació i amistat, una mostra dels quals és la ubicació, el 1996, del campus Mundet dins el Recinte Mundet de la Diputació de Barcelona.

L'objectiu del llibre que tenim el goig de presentar, ***El campus Mundet: un entorn per descobrir. Patrimoni, medi natural i sostenibilitat***, és donar-nos a conèixer la riquesa del medi natural del campus Mundet, així com les transformacions socials i els reptes de futur d'aquest espai universitari. Des de la Diputació de Barcelona hem estimulat la creació de materials de descoberta de l'entorn. El programa «El llibre del meu poble», promogut fa uns anys des de l'Àrea d'Educació, és un exemple clar de l'enfocament educatiu vinculat a crear llaços positius amb l'entorn. Més recentment, la publicació del llibre *La ciudad educa: aportaciones para una política educativa local* (2007) respon a les experiències dels «Plans Educatius de Ciutat», promoguts des de la Diputació, que estimulen la cooperació entre la comunitat educativa i els agents culturals i socials presents en el territori.

Aquest llibre pot servir per promoure el disseny d'itineraris didàctics de descoberta de l'entorn, orientats a la formació de mestres, que és un dels objectius més importants de la Facultat de Formació del Professorat. Els itineraris, elaborats a partir dels coneixements que sintetitza el llibre, responen als principis pedagògics de l'Escola Nova, i es basen en el coneixement de la realitat, a partir de l'observació directa i de la reflexió crítica. En aquest sentit, el llibre també pot ajudar a la formació de mestres, ja que fomenta uns valors socials i educatius que promouen una ciutadania activa i crítica, i afavoreixen l'arrelament del futurs ciutadans. Així, el coneixement i el respecte per l'entorn actuen com a fonaments per aprendre a conèixer i a respectar els altres, i per acceptar-los des de l'autoconeixement i el respecte a la pròpia identitat.

La Diputació de Barcelona vol agrair als autors l'esforç que ha fet possible l'elaboració d'aquest llibre. Aquest agraïment té, però, dues vessants: l'una institucional, ja que el campus Mundet està en un indret, el Recinte Mundet, que pertany a la Diputació, i l'altra, perquè la seva publicació promou un model educatiu que s'identifica amb els valors fomentats des de l'Àrea d'Educació. El coneixement del territori ajuda a la socialització dels qui desenvolupen una part de la seva vida al campus Mundet com a estudiants, com a professors i com a usuaris del serveis del Recinte Mundet. El llibre és també un element de creació d'identitat democràtica i de civilitat per a tots els habitants de la ciutat de Barcelona, sobre tot quan evoca moments del nostre tràgic passat recent. Volem reiterar de nou el goig de presentar els resultats d'un treball conjunt de la Universitat de Barcelona i la Diputació de Barcelona, i desitgem que les relacions entre les dues institucions donin nous fruits.

Àngel Merino

Diputat president de l'Àrea d'Educació. Diputació de Barcelona

Introducció

L'any 1996, amb el trasllat d'alguns centres de la Universitat de Barcelona a l'antic Recinte de les Llars Mundet, va començar una nova etapa en la vida de tres facultats —la Facultat de Psicologia, la Facultat de Pedagogia i la Facultat de Formació del Professorat— i en l'Institut de Ciències de l'Educació. La situació del nou campus a la serra de Collserola, en un indret verd i tranquil, integrat a la ciutat gràcies al metro i alhora allunyat del brogit urbà, era privilegiada. En endavant, professors i alumnes, no tindríem cap mena d'excusa per fer una vida de campus dedicada a la reflexió i a l'estudi. Aquest llibre, que és fruit d'un llarg procés de treball, n'és una petita mostra.

En aquest nou context, l'any 2004, un grup de professors de la Facultat de Formació del Professorat ens vam plantejar aprofitar la riquesa de l'entorn del campus Mundet per fer propostes didàctiques, com ara itineraris de descoberta sobre el patrimoni arquitectònic i artístic, i el medi natural. Així va ser com es va crear un nucli inicial de treball voluntari, integrat per professors dels departaments de Didàctica de les Ciències Socials i Didàctica de les Ciències Experimentals i la Matemàtica, que va dissenyar un primer projecte.

Ja de bon principi, vam constatar que no hi havia cap publicació de síntesi sobre l'actual Recinte Mundet. Existien publicacions disperses sobre aspectes socials i molta informació sobre el medi natural, però cap obra que aplegués els diversos aspectes. Si volíem aprofitar la riquesa de l'entorn per formar millor els nostres alumnes, futurs mestres, amb el desenvolupament d'activitats de coneixement i de descoberta de l'entorn, aquest era el primer problema que havíem de resoldre. Calia disposar d'una obra de síntesi general que es pogués utilitzar com a referència i consulta per dissenyar itineraris didàctics de natura, de medi social, o bé interdisciplinaris.

Per aconseguir l'objectiu que ens havíem proposat, el pas següent va ser sol·licitar un ajut a l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona. Així, l'any 2005, la Facultat de Formació del Professorat signà un conveni amb la Diputació de Barcelona, que féu possible la realització del projecte. A mesura que el treball avançava, van sorgir dificultats de naturalesa diferent que vam anar vençant amb imaginació i tossuderia. El perfil del llibre s'anà dibuixant progressivament fins que va quedar definit com us el presentem.

La reflexió que es fa al capítol primer ens situa el Recinte Mundet en relació amb el territori i ens mostra el diàleg necessari entre el medi natural i el medi social, que, a través de l'acció humana, ha anat configurant una rica successió de paisatges al llarg del temps. El capítol segon està dedicat al medi natural i ens mostra la riquesa del campus en aspectes com la geologia, la flora i la fauna. El tercer capítol ens ofereix una visió diacrònica de les transformacions del medi social des dels orígens, amb una visió més completa i matisada a partir del 1939 i fins a l'actualitat.

Del capítol sobre el medi social, se'n destaca l'aportació inèdita de l'historiador Aram Montfort, que ens ajuda a recuperar una de les pàgines més dramàtiques de la història del Recinte i del campus: la utilització de l'edifici de Llevant com a camp de presoners durant els anys 1939 i 1940. Una altra aportació rellevant és la valoració que fa Mercè Vidal —historiadora, crítica d'art i professora del Departament d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona— sobre el patrimoni artístic del Recinte com a expressió de la integració de l'art en l'arquitectura. Finalment, el capítol quart tracta els problemes vinculats al medi ambient i planteja reflexions per al futur del campus Mundet, com ara el repte de la sostenibilitat.

Al final dels tres capítols temàtics —«Medi Natural», «Medi Social», i «Medi Ambient i Sostenibilitat»— hi ha una breu bibliografia, que pot servir per ampliar coneixements, i com a complement del llibre. Per a ajudar el lector a situar-se en el temps, es pot consultar la «Cronologia del Recinte Mundet», situada al final de l'obra.

El llibre ha arribat a bon port gràcies al treball pacient i voluntari de moltes persones. En primer lloc, vull agrair el bon tracte rebut de l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona, i donar les gràcies, especialment, al Sr. Josep Janés i al president de l'Àrea, Sr. Àngel Merino. Sense aquest suport, el llibre no s'hauria pogut dur a terme. Però el llibre s'ha fet realitat sobretot gràcies al treball voluntari de la majoria dels autors, als quals, com a coordinadora, vull agrair l'esforç i les nombroses hores de treball. No oblidó tampoc els ànims i l'ajut que he rebut de les amigues Carmen Sierra, Anna Bastida i Maite Arqué, del Departament de Didàctica de les Ciències Socials. He d'agrair també el suport que el president de la Comissió de Medi Ambient, el professor Daniel Sainz, m'ha ofert en tot moment; ell em va facilitar la inestimable col·laboració de Montse Ecija en el projecte. Finalment, haig d'agrair el pacient ajut de Maribel Ollé, que ha estat molt valuós per coordinar i tancar el llarg procés de treball que el llibre ha requerit.

Òbviament, calia coordinar tota aquesta energia per a transformar-la en el llibre que teniu a les mans. No sé si aquesta tasca ha estat reeixida, però el que és segur és que sense el treball en equip de tots i la bona acollida que aquest projecte ha tingut en tot moment per part del rector de la nostra Universitat, el Dr. Màrius Rubiralta, el llibre no hauria estat possible.

Gemma Tribó
Coordinadora

Barcelona, 11 de juliol de 2007

EL RECINTE MUNDET

I

Teresa Tilló, Gemma Tribó

L'espai que actualment denominem Recinte Mundet, la zona de campus universitari de la Universitat de Barcelona i de serveis educatius i socials de la Diputació situada a la perifèria del parc natural de Collserola, és el resultat d'un conjunt d'interaccions entre el medi natural i la presència humana al llarg del temps. L'acció antròpica ha produït canvis en el medi natural i, d'altra banda, aquest medi ha condicionat la vida humana que s'ha adaptat a aquest entorn tot transformant-lo.

En aquest capítol presentem les variables del Recinte Mundet que han protagonitzat aquest diàleg entre les activitats humanes i l'entorn natural, amb la finalitat de contextualitzar-lo en l'espai i de fer-lo comprensible des del punt de vista evolutiu, situant-lo en la diacronia temporal. En els

capítols següents ens aproximem al coneixement de les variables d'aquesta interacció: la descripció del medi natural, les transformacions socials i els diversos usos de l'espai, i, finalment, els reptes de futur que actualment presenta aquest indret, pensant en un creixement sostenible del Recinte Mundet. Els qui ara compartim aquest espai hem d'incorporar en el nostre comportament nous hàbits socials que ens permetin llegar a les generacions futures un Recinte Mundet millor i amb garanties de sostenibilitat.

Abans, però, d'endinsar-nos en l'anàlisi d'aquestes variables, convé situar el Recinte Mundet en relació amb la serra de Collserola i el territori, descriure'n els trets geogràfics definidors i ponderar la importància de la presència humana en la transformació del paisatge natural.

Vista aèria i plànol del Recinte Mundet. El Recinte Mundet actualment allotja les instal·lacions universitàries del campus Mundet de la Universitat de Barcelona, especialitzat en Ciències de l'Educació i Psicologia, i diversos centres assistencials i d'ensenyament de la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona. GPCM.

Panoràmica de la serra de Collserola, des de l'extrem del Besòs al Llobregat. Al vessant barceloní, al fons de tot, es pot veure l'àrea de la Vall d'Hebron i el Recinte Mundet. En primer terme, a la cresta, la Torre Baró que mira cap al Besòs. CPC.

2. L'evolució del paisatge: l'acció humana

El paisatge actual del Recinte Mundet és el resultat de l'ús i poblament des de temps prehistòrics, fruit de la interacció home-medi natural. La presència humana al massís de Collserola està datada des de fa més de 100.000 anys, com ho indica la troballa de restes paleolítiques. Collserola ha estat refugi en els temps antics, sòl agrícola i explotació forestal des de l'època medieval fins avui, defensa militar en les conteses bèl·liques contemporànies i, actualment, és espai de lleure per als barcelonins i per als habitants dels pobles integrats al parc, però també és un pulmó verd per a tot el territori de Catalunya.

Sembla que l'home es fixà ja de molt antic en aquesta serra, que s'imagina com un gran bosc d'alzines i roures, on la caça devia ser molt abundant. Fa 6.000 anys, al neolític, els pobladors de Collserola es dedicaven a l'agricultura cerealícola, a la ramaderia i a la caça, i van deixar restes de la seva existència a la cova de l'Or a Santa Creu d'Olorda o a Ca n'Oliveres de Sant Just Desvern. I fa uns 3.500 anys, els primitius boscos de roures van començar a canviar per alzinars. La causa més probable, a part d'un lleuger canvi climàtic, és l'activitat humana, que a partir d'aquesta època fins als nostres dies ha estat el principal factor modelador dels paisatges mediterranis.

Això no obstant, els qui realment van començar a colonitzar la serra varen ser els laietans que habitaven l'àrea del Barcelonès, Vallès i Baix Llobregat. El contacte comercial d'aquests pobles amb els grecs va introduir el conreu de la vinya o *parres de grec*, que respon al sistema d'emparrar els ceps característic de l'agricultura grega.

L'any 218 aC, arribaren els romans a la Península i, amb ells, un nou estil de vida. Les vil·les romanes eren centres d'explotació agrària situats preferentment a les planes. L'agricultura es basava en la trilogia mediterrània: vinya, cereals i oliveres, aquestes últimes introduïdes pels romans. Els vessants de les serres litorals excel·liren en la producció del vi, que s'exportava a Roma, el que ens fa suposar que des d'antic existien bancals de vinya a Collserola.

Entre els segles v i vii es produïren molts incendis locals i regionals que incrementaren les àrees desforestades, la qual cosa afavorí la presència de les màquies i els matorrals. Aquesta època va veure també una gran expansió del conreu d'oliveres.

Durant l'alta edat mitjana, a partir del segle x, es consolidà el paisatge agrícola mediterrani, amb l'increment de les oliveres i els cereals. Les vinyes eren presents en

el paisatge dels vessants de llevant i migjorn, però l'expansió del bosc, sobretot dels pins a les planes del litoral barceloní, era també una realitat. Començaren a néixer els primers nuclis urbans, que convivien amb les clarianes al bosc presidides per les primeres masies, com ara la masia fortificada de la torre Sobirana del segle XI, que amb el temps es transformarà en la finca del Laberint d'Horta, o la masia de Can Cortada, amb una torre de defensa també del segle XI.

L'expansió comercial a la Mediterrània dels segles XIII i XIV va provocar una forta desforestació: els boscos es talaven amb la finalitat de construir vaixells, però també per fer cases conseqüència del fort creixement urbà i a causa de l'expansió agrària.

Possiblement, a causa de l'impacte de la pesta negra a partir de mitjan segle XIV, es reduí dràsticament el nombre d'habitants a Collserola, tal com succeí arreu de la Catalunya litoral, i molts conreus s'abandonaren. En els segles següents, els efectes sumats del despoblament, de les fams i les guerres afavoriren el creixement del bosc. A l'inici del segle XVIII s'observen els primers indicis de recuperació demogràfica, fet que reactivà l'activitat agrícola, i durant els dos segles següents els conreus s'estengueren espectacularment i guanyaren terreny al bosc. Algunes masies dels vessants de Collserola tenen els seus fonaments al segle XVII, però la veritable colonització es deu a la gran expansió agrària que es produí al segle XVIII, que féu néixer pobles nous, expandir-se els vells i construir moltes masies al pla i a la muntanya.

A mitjan segle XIX s'implantà de manera general el conreu de la vinya a Collserola i els boscos quedaren molt reduïts. El bosc no tornarà a ocupar parcialment els vessants de la muntanya fins després de l'arribada de la plaga de la fil·loxera a Catalunya, a les acaballes del segle XIX, la qual, juntament amb l'impuls industrial a les ciutats i el creixement de les viles dels voltants de la serra, conduirà a l'abandonament parcial dels conreus a les zones de muntanya. Durant el segle XIX a Collserola hi havia clarianes conreades presidides per masies —medievals o

Els voltants de la capella de Sant Medir, al terme municipal de Sant Cugat del Vallès, plantats de vinya, vers l'any 1900. ANC-CPLR.

modernes—, s'explotava el bosc per a llenya per als forns i per a la construcció i es practicava la caça. La davallada forestal arribà al seu màxim al començament del segle XX, quan la desaparició de la vinya en els terrenys muntanyosos més dolents configurà un paisatge ple d'erms i quasi desèrtic.

Sant Pere Màrtir desforestat, el 1900. AFCEC.

Tanmateix, és a les acaballes del segle XIX que es redescobreix la natura per gaudir-ne, i els boscos de Collserola, que havien sobreviscut a les fondalades, comencen a utilitzar-se com a lloc d'oci. La franja de conreus, que durant

segles distanciava els nuclis urbans dels boscos de Collserola, es reduïx progressivament i les masies comencen a substituir-se per cases senyorials i residències d'estiueig, com succeeix en el cas de la finca del marquès d'Alfarràs, de la finca de Martí-Codolar i del mateix Palau de les Heures. Simultàniament, cada cop més ciutadans de la metròpoli troben el seu lloc d'esbarjo als vessants boscosos de Collserola.

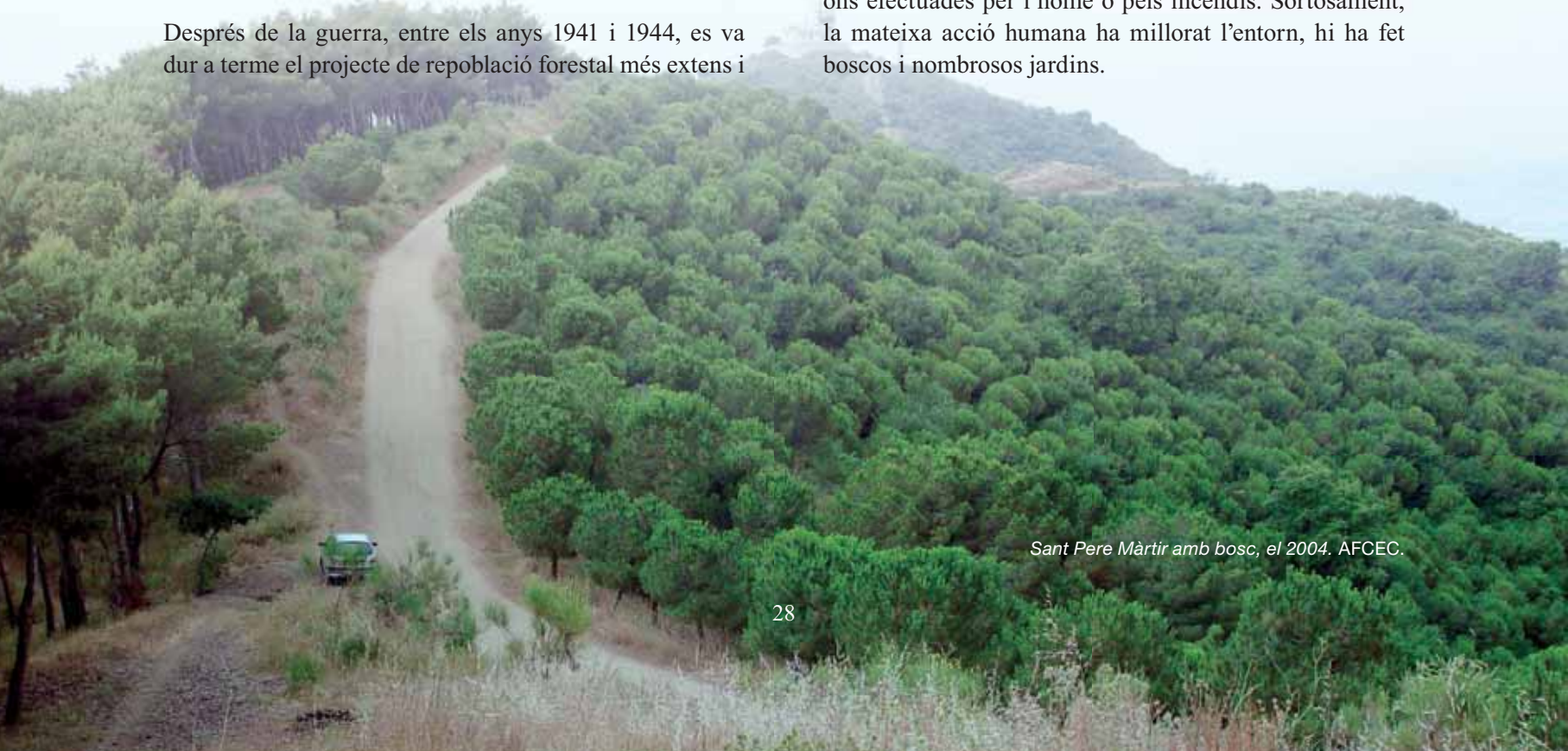
Les fotografies de la dècada dels anys 1930 mostren un paisatge desforestat, molt més degradat que l'actual. El bosc s'explotava per obtenir-ne fusta i llenya domèstica, per als forns de pa i per fer carbó. Durant els anys de guerra civil (1936-1939) i la postguerra, la manca d'aliments i de combustible va fer que molts barcelonins anessin a Collserola a buscar llenya, una bona part de la qual consistia en soques de bruc i d'arboç. Als anys quaranta l'aspecte del vessant barceloní de la serra de Collserola era molt semblant al d'una zona subdesèrtica. Des de Barcelona es contemplava un paisatge de prats secs i, pràcticament, cap arbre. Al vessant del Vallès, aquest efecte va ser molt més suau perquè era la part obaga, i l'extensió del bosc d'aquell sector era molt més gran, i, a més, l'explotació que patí fou menys intensiva perquè hi havia menys concentració humana.

Després de la guerra, entre els anys 1941 i 1944, es va dur a terme el projecte de repoblació forestal més extens i

ambiciós que mai s'hagi fet a Collserola. Es varen plantar 80,6 hectàrees de pins, xiprers, cedres i altres coníferes: tot el que avui és el paisatge que s'observa des de Sant Pere Màrtir, a ponent, fins al barri de Montbau, a llevant. Els boscos de Collserola que dominen la ciutat de Barcelona tenen seixanta anys de vida, i van ser dissenyats i creats per la mà de l'home.

Aquest darrer exemple de configuració del paisatge ens mostra la gran influència que ha tingut i té l'activitat humana en el conjunt de Collserola, a més del gran valor d'alguns vells boscos naturals, com l'alzinar amb roures de la reserva natural de la Font Gropa, un testimoni del tipus de bosc que era present a la serra. Així mateix, el 1957, amb la construcció de les Llars Anna Gironella de Mundet, es plantaren la majoria d'arbres de l'actual Recinte. Les fotografies anteriors al 1954 mostren un aspecte de vegetació desèrtic.

La gran concentració urbana que rodeja Collserola ha estat un factor molt important en l'impacte mediambiental de la zona, en el grau de contaminació i en els diferents usos i de l'explotació del sòl. El vessant sud, on se situa el Recinte Mundet, és la zona on es troben més agressions efectuades per l'home o pels incendis. Sortosament, la mateixa acció humana ha millorat l'entorn, hi ha fet boscos i nombrosos jardins.

Sant Pere Màrtir amb bosc, el 2004. AFCEC.

EL MEDI NATURAL

II

D'esquerra a dreta, al vessant barceloní de la serra de Collserola, el Tibidabo, amb la cota més alta de la serra; el mirador de l'Arrabassada, al km 6,5 de la carretera de l'Arrabassada, i el mirador de Montbau, al km 9,5 de la carretera de Cerdanyola a Horta. AFPCP.

El Recinte Mundet, encaixat al vessant sud-est de la serra de Collserola, mira cap al pla de Barcelona. L'edificació en terrasses del conjunt respon a la morfologia del terreny. GPCM.

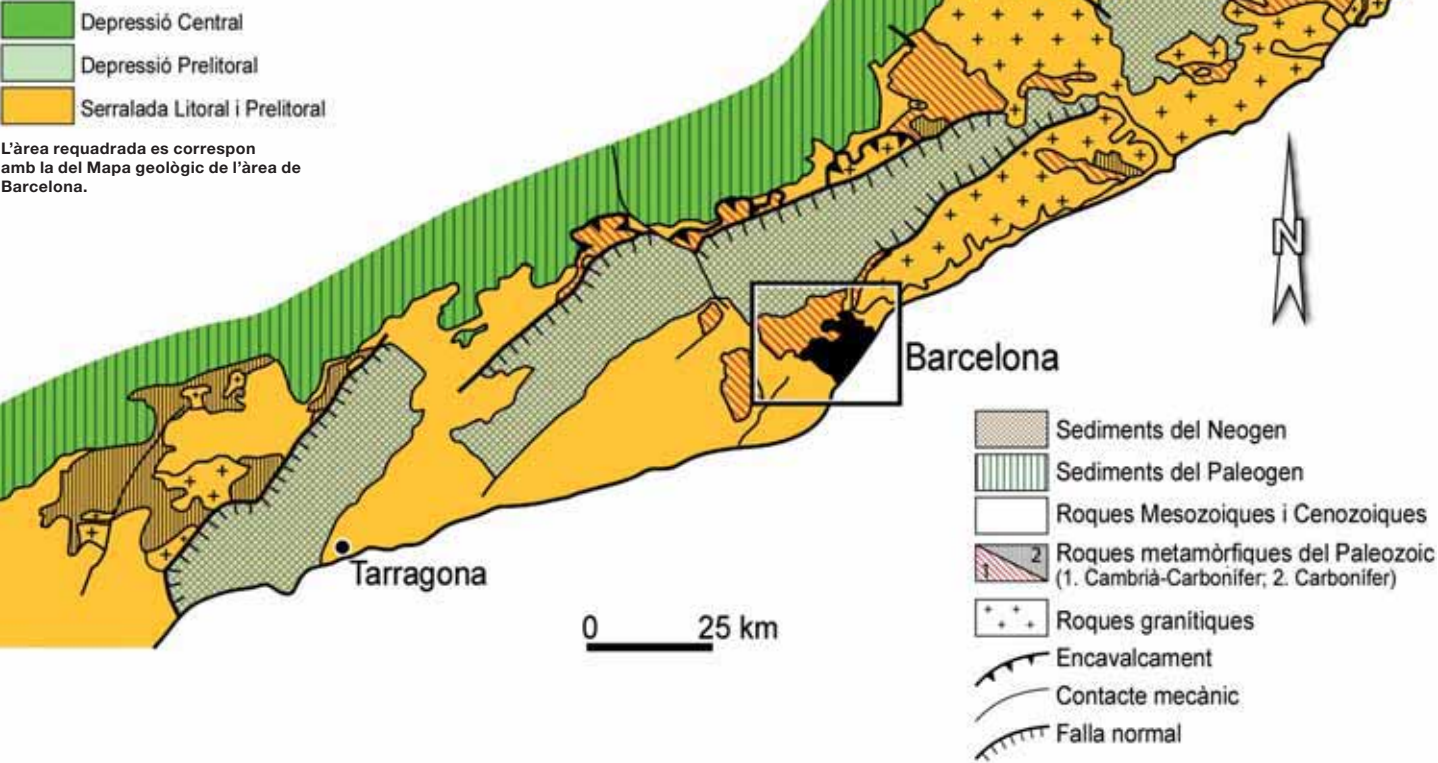
Des d'un punt de vista geomorfològic, a Catalunya es poden diferenciar tres grans unitats de relleu: els Pirineus, la Depressió Central i les Serralades Costaneres Catalanes; en aquest darrer subsistema queden integrats la serra de Collserola i el pla de Barcelona.

Les Serralades Costaneres Catalanes s'estenen des de l'Empordà fins a la vall de l'Ebre. Formen dues alineacions de serres paral·leles a la costa, limitades per falles i separades per una depressió allargada, la Depressió Prelitoral, que és omplerta fonamentalment per materials sedimentaris solts i força recents (del Neogen): argiles, llims i margues. Abasta les comarques de la Selva, el Vallès, el Penedès i el Camp de Tarragona.

Arran de mar es troba l'anomenada Serralada Litoral, a la qual pertany, juntament amb les serres de les Gavarres, el Montnegre, Sant Mateu i el Garraf, la serra de Collserola. A l'interior, es troba la Serralada Prelitoral, que inclou les Guílleries, el Montseny, Montserrat, la serra d'Ancosa, les muntanyes de Prades, el Montsant i la serra de Cardó. Totes dues serralades han estat elevades per l'acció de falles de direcció NE-SW, algunes de les quals encara són actives. Són formades essencialment per roques ígnies (granits) i metamòrfiques (pissarres i esquists) del Paleozoic. Per damunt dels materials paleozoics es troben materials sedimentaris, predominantment calcaris, del Mesozoic i el Cenozoic.

Les roques que constitueixen la serra de Collserola es van dipositar a sota del mar fa entre 500 i 300 milions d'anys. Era una sèrie molt potent formada essencialment per materials argilosos, entre els quals s'intercalaven capes decamètriques de calcàries i gresos. Més endavant, cap a la darreria de l'era

MAPA GEOLÒGIC DE LES SERRALADES COSTANERES CATALANES

Elaboració d'Hortensia Durán Gilabert.

Paleozoica (fa uns 300 milions d'anys), a causa del moviment de les plaques tectòniques, es va produir l'orogènesi herciniana, i tot el conjunt d'antics sediments es van plegar i metamorfitzar. Els materials argilosos van donar lloc a pissarres i esquistos, mentre que els sorrencs es transformaren en quarzites i els calcaris en marbres.

Les roques situades a més profunditat es van arribar a fondre, i els materials fosos van ascendir i van donar lloc, en refredar-se, a grans masses de granits que travessen les roques metamòrfiques i tenen una edat d'uns 275 milions d'anys. Un cop refredats els granits, es va originar una sèrie de fractures a través de les quals van pujar les últimes restes del magma, que va formar dics de pòfir granític.

Les roques metamòrfiques afloren a la major part de la serra de Collserola i a d'altres indrets de la Serralada Prelitoral, com les Guàrdies i el nord del Montseny, mentre que els granits ho fan principalment des del pla de Barcelona fins al Maresme, a la Costa Brava i al sud del Montseny.

ERA	PERÍODE	ÈPOCA	MILIONS D'ANYS
CENOZOIC	Quaternari	Holocè	0,01
		Pleistocè	1,6
	Neogen	Pliocè	5,3
		Miocè	23
	Paleogen	Oligocè	36
		Eocè	53
		Paleocè	65
MESOZOIC	Cretaci		135
	Juràssic		205
	Triàssic		250
PALEOZOIC	Permià		290
	Carbonífer		355
	Devonià		410
	Silurià		439
	Ordovicià		510
	Cambrià		570
PREPALEOZOIC	Proterozoic		2.500
	Arqueà		4.000
	Prearqueà		4.600

Taula de les principals divisions geològiques i escala cronològica.

Llorer. HDG i GGG.

Llorer (*Laurus nobilis*); laurel

El llorer és un arbre que pertany a la família de les lauràcies. És un arbre originari de l'Àsia Menor i és típic dels matollars perennes mediterranis. Es troba natural o cultivat per a ornament, generalment en llocs humits. també es troba naturalitzat.

El llorer és un arbre que pot arribar a tenir uns 20 metres d'alçària. També es pot presentar en forma arbustiva, i les seves arrels són molt vigoroses. És un arbre dens, d'un color verd fosc. Les fulles són perennes, d'un color verd fosc, aromàtiques quan es freguen i bastant endurides. Floreix entre març i abril, i el seu fruit, que és com una oliva negra, el trobem a l'octubre i novembre. El nom *nobilis* significa *notable, noble, cèlebre*. En la cultura mediterrània, ja des de la cultura romana, el llorer és símbol de triomf. És un arbre principalment ornamental. Les seves fulles s'utilitzen com a condiment culinari. En la tradició cristiana, el diumenge de Rams es porten fulles de llorer a beneir.

Ametller (*Prunus dulcis*, *Amygdalus communis*); almendro

L'ametller és un arbre que pertany a la família de les rosàcies. El seu origen és asiàtic i nord-africà. És un arbre típicament mediterrani, i, per tant, el podem trobar a tota l'Europa mediterrània i Portugal. Pot trobar-se espontani o, més freqüentment, cultivat en llocs generalment del sud, de secà. En terres més del nord, es pot cultivar com a ornamental.

L'ametller pot arribar als set metres d'alçària. Té el tronc clivellat. Les fulles són caduques, d'un color verd grisós. Els arbres cultivats tenen les branques amb espines, a diferència dels silvestres. Floreix aviat, al gener o febrer, fet que fa que pugui patir les gelades tardanes de l'hivern. La seva floració anuncia l'arribada de la primavera a la regió mediterrània. Les seves flors surten abans que les fulles. El seu fruit, l'ametlló, és molt preat i utilitzat: ja sia per consumir com a fruit sec, per rebosteria o per confeccionar torrons.

Ametller.
HDG i GGG.

EL MEDI SOCIAL

III

L'actual Recinte Mundet es troba plenament integrat a la ciutat de Barcelona com una àrea de serveis als seus ciutadans. En primer lloc, la Diputació de Barcelona, a la residència situada a la part nord del Recinte, ofereix serveis assistencials i sanitaris a les persones grans. Dins el Recinte Mundet, aquesta institució també té cura de centres escolars d'educació infantil, d'educació primària i d'educació secundària, que són una herència transformada de l'època anterior, quan s'utilitzava el recinte com a espai formatiu d'orfes. Actualment, aquesta funció educativa es transfeireix a l'Ajuntament de Barcelona, però és un servei que obre el Recinte Mundet a l'entorn, ja que ofereix places escolars als barris propers. A més, des del 1996, el Recinte Mundet acull el campus de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona, que hi té ubicades tres facultats —Formació del Professorat, Psicologia i Pedagogia— i un centre —l'Institut de Ciències de l'Educació. La presència del servei educatiu universitari obre el Recinte a tot Catalunya.

Panoràmica aèria de l'àrea del Recinte Mundet el 1984, amb una apreciable transformació de l'entorn quant a infraestructures d'accés (Ronda) i creació d'equipaments olímpics com el velòdrom. AFAHB.

Aquesta petita descripció de les funcions i usos actuals del Recinte Mundet la volem completar amb la visió dels altres usos que aquest espai va tenir. Intentarem esbrinar quins varen ésser i situar-los en el temps, oferint una breu síntesis històrica del territori.

La ullada al passat no ens ha de fer oblidar que aquests darrers anys el diàleg generós entre la ciutat i el Recinte Mundet ha estat fructífer. A les fal·des de Collserola ja s'hi havien situat amb anterioritat un conjunt de serveis (Hospital de la Vall d'Hebron, Psiquiàtric...). Ara, aquests serveis són més accessibles als ciutadans gràcies a les millores en el transport, vinculades a les transformacions urbanes generades per la celebració de les Olimpíades del 1992: la Ronda de Dalt, el túnel de la Rovira i la prolongació de la línia 3 del metro.

Com s'ha arribat a la situació actual? Com era aquest Recinte anteriorment? Quins són els primers testimonis de l'ocupació d'aquest territori? Quin origen tenen? Sense ànims de ser exhaustius, intentarem reconstruir els dife-

Vista aèria de l'àrea de la Vall d'Hebron, amb les Llars Anna Gironella de Mundet al fons de la imatge, el 1962. En primer terme, amb un entorn encara ruralitzat i sense el Passeig de la Vall d'Hebron (Ronda), els primers blocs de pisos de Montbau. AFAHB.

rents moments que ha viscut el Recinte Mundet, integrant en una única reflexió les aportacions noves fruit de recerques innovadores, com ara la recuperació de la memòria històrica de l'ús del Recinte com a camp de presoners a partir de l'any 1939, amb aportacions ja conegudes però disperses, fet que ens facilitarà una visió ordenada de la història del Recinte Mundet.

1. L'ocupació del territori, dels orígens fins al 1939

Gemma Tribó

Des dels primers testimonis medievals fins avui les situacions i els usos que ha viscut l'espai ocupat pel Recinte Mundet han estat molt diversos. Agrupem el procés en dues etapes, separades per la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). La primera etapa ens situarà en els orígens medievals de la contrada, en les diverses dependències parroquials i municipals, en el protagonisme de les masies i de les cases senyoriales que delimiten el Recinte o que s'hi han acabat integrant, com ara can Duran —terres que foren adquirides per construir-hi el Palau de les Hores—, can Tarrida —la part nord de l'actual Recinte—, la torre dels Frares —la part sud, ocupada per la Fundació Albà—, la finca Pallós —part central—... La segona etapa, que s'inicia l'any 1939, atorga més importància a la recuperació de la memòria contemporània, amb la voluntat explícita de contribuir al coneixement del temps present, de la història més recent.

1.1. Dels testimonis medievals a l'annexió d'Horta a Barcelona

La vall d'Horta configura una orografia del terreny accidentada, que canalitza els abundats torrents. Els uns van a parar a la riera dels Agudells, que seguint per Vallcarca i el Putget, tenen la continuïtat natural al torrent de l'Olla

Parròquia de Sant Genís dels Agudells. AMDHG.

del barri de Gràcia. Els altres, que desemboquen a la riera d'Horta, són el dels Agudells, Duran i Valldaura, i s'orienten cap a Sant Andreu del Palomar fins al mar.

És prop de la capçalera de la riera dels Agudells, al vessant muntanyós de la serra de Collserola, on trobem el primer testimoni de poblament medieval. La parròquia de Sant Genís dels Agudells, una de les més petites i pobres del territori de Barcelona segons Carreras Candi, fou consagrada l'any 931. Al segle següent, el 1095, al fons de la vall trobem mencionada la seva sufragània: Sant Joan d'Horta.

Durant els segles XII i XIII, nombrosos senyors, militars i eclesiàstics, tingueren propietats a la contrada, com ara els Sunyer i els Horta. Al segle XIV la reina Violant de Bar hi establí un monestir de jerònims que adquirí una notable influència política i social, de manera que, entre els segles XV i XVII, les parròquies de Sant Genís i de Cerdanyola estaven sota la seva autoritat. Sembla que el topònim Vall d'Hebron es deu a la percepció d'aquest monjos, que identificaren la vegetació exuberant de la zona del monestir amb la descrita a la Bíblia per a la vall d'Hebron. El monestir entrà en decadència en el segle XVIII, accentuada pels saqueigs de la guerra del Francès i posteriorment per les lleis desamortitzadores del segle XIX.

Monestir dels Jerònims, reproduït en un gravat d'època. AMDHG.

El general Franco condecora a Anna Gironella amb la Gran Creu de Beneficència. AHDB.

5.2. Característiques dels edificis de les Llars Anna Gironella de Mundet

El conjunt de noves instal·lacions creades, que el mateix Manuel Baldrich catalogava en un dels seus escrits com a «futura ciudad asistencial», esdevindria una mena de ciutat jardí integrada per set grans pavellons o edificis, destinats cadascun a un ús específic.⁷⁴

A continuació es fa una descripció de cadascun dels principals edificis del complex, els quals s'han numerat d'acord amb la numeració que porten al plànol del conjunt que es reproduïx, per a poder-los ubicar:

Edifici central (1). Corresponia a l'estructura preexistent construïda el 1927 que fou àmpliament remodelada en la seva arquitectura externa. Se n'enderrocà l'última planta i la coberta per adaptar-lo a les característiques formals del nou conjunt. El pati interior, construït amb granit, mantingué l'esquema renaixentista en forma de claustre amb arcs escarsers. Cal destacar el nou envidrament de la façana de Llevant per donar més lluminositat i la construcció de terrasses a les quals s'obrien les estances de cada pis. Aquest edifici es dedicava a residència per a les ancianes (unes quatre-centes places distribuïdes en

Plànol general de les Llars Anna Gironella de Mundet.

Al complex assistencial de la Casa de Caritat a Horta s'inclouen també les instal·lacions pre-existents al recinte, Can Frares i la Fundació Albà, a l'esquerra de la primera rotonda representada al plànol. AHDB.

habitacions d'un, dos, tres o quatre llits) que incloïa menjadors i serveis (fins i tot una perruqueria de senyores). A més a més, a la planta baixa hi havia els serveis centrals d'administració i direcció de les Llars Mundet (sala de juntes, despatxos, oficines, central telefònica), mentre que els soterranis es destinaven: el primer, a la cuina, el rebost, el forn de pa i el magatzem de queviures; el segon, al safareig, la planxa i el magatzem central de robes, i el tercer, al garatge i els tallers.

Vestíbul del pavelló de Llevant amb un mural decoratiu. AHDB-Carlos Pérez de Rozas (entre 1957 i 1958).

Pati del pavelló de Llevant, que conserva l'estil renaixentista, dedicat a residència d'ancianes, amb residents passejant. AHDB-Valman, 1962.

Edifici de nens (2). Era un edifici d'estructura lineal amb cossos encadenats que ocupava una superfície de terreny de 3.920 m² i una construïda de 16.813 m² amb capacitat per a set-cents vint nens. Disposava de setanta-dos dormitoris de deu llits, dotze menjadors, sales d'estar, de dibuix i biblioteques. Incloua també una petita capella i residència per als religiosos salesians que tenien cura dels nens.

Vista frontal del pavelló de nens. Al darrera, el campanar de l'església que sobresurt. AHDB-Valman, 1962.

Taller-escola (3). Estava situat al costat de l'edifici de nens. Es tractava d'una construcció de planta quadrada on s'instal·laren els tallers d'ensenyaments professionals (electricitat, mecànica, lampisteria) per als nois. Correspon a l'actual IES.

Edifici de nenes (4). Tenia una façana de dos-cents metres. Es compon de tres cossos juxtaposats i endinsats. Ocupa una superfície de terreny de 3.450 m² i té 16.235 m² construïts amb una capacitat per a set-cents vint ne-

Dormitori del pavelló de nens. Alguns estan acabant de fer-se el llit, mentre d'altres es pentinen. AHDB.

nes. Hi havia, a més a més dels grups de dormitoris de deu llits cadascun, els menjadors i les sales d'estar, la biblioteca, l'aula de dibuix i les aules de classes pràctiques destinades als ensenyaments de les noies.

A l'esquerra, el pavelló de nenes, seguit de l'església. I, al fons, tancant la plaça, el pavelló de Llevant d'ancianes. Davant del pavelló de nenes, el teatre. Tots aquests edificis, al perímetre d'aquest espai central, configuren la plaça cívica del recinte. AHDB-Valman, 1962.

Aula del pavelló de nenes. AHDB-Carlos Pérez de Rozas (vers el 1960).

Edifici d'ancians (5). En forma de L es disposava de forma lineal amb un passadís central i estances totalment exteriors, a una banda els dormitoris i a l'altra els serveis (banys, sanitaris, guarda-roba, farmaciola). També hi havia uns grans menjadors i sales d'estar.

Clínica (6). Aquest edifici en forma de T s'enllaçava amb l'edifici d'ancians i disposava de dispensari i serveis mèdics especialitzats (medicina general, anàlisis clíniques, farmàcia, oculista, dentista, otorinolaringologia, radioscòpia i cor i vies respiratòries).

Serveis centrals (7). Era un edifici exempt de planta quadrada de vint metres de façana amb una coberta d'estructura d'arcs parabòlics de formigó armat on s'ubicava la central tèrmica que proporcionava calefacció i aigua calenta a tot el conjunt, a més a més d'una petita central per generar energia elèctrica en cas de restriccions i una estació transformadora. En aquest edifici hi havia tots els comandaments d'aigua i d'electricitat i els tallers de manteniment de tot el recinte.

Teatre (8). Una de les peces més interessants del conjunt, ja que s'adaptà a les condicions del terreny mitjançant un pati de butaques esglaonat amb unes mil dues-centes places, i amb una façana principal de poca alçària per no fer massa feixuc el nucli de la plaça central. Hi destaquen l'ampli i singular pòrtic, la gran sala d'excel·lent visibilitat i el bon condicionament acústic mitjançant el dispositiu del sostre formant panells en forma de dents de serra constituïts per plaques acústiques Insona o el recobriment en fusta de les parets laterals. Hi havia també cabina de projecció cinematogràfica, mentre que de les dues edificacions laterals, la de l'esquerra es dedicava a sala d'actes i la de la dreta, a gimnàs.

Vista frontal de la boca de l'escenari de l'innovador teatre de les Llars Anna Gironella de Mundet. A l'esquerra, vista de les llotges. AHDB.

Panoràmica, des de l'escenari, de les files de seients de la platea, inclinada seguint el relleu del terreny. AHDB-Publifoto.

Església (9). Té una estructura de planta de creu llatina. Es compon d'una sola nau diàfana de 50 m de longitud, 20 de façana i 34 de creuer, sense elements que en dificultin

MEDI AMBIENT I SOSTENIBILITAT

IV

Montse Ecija, Daniel Carro, Enric Pol

El Recinte Mundet és utilitzat diàriament per unes 10.000 persones. HDG i GGG.

El Recinte Mundet és un espai en el qual conflueixen moltes realitats al mateix temps. D'una banda, es tracta d'un lloc amb una història i un patrimoni arquitectònic que mereixen ser estudiats. A més, el seu enclavament al costat de la serra de Collserola i l'extensió de les zones enjardinades són factors que, com es diu en un altre capítol d'aquest document, contribueixen a incrementar-ne el valor natural. I com que el campus de la Universitat de Barcelona es tracta també d'un lloc al qual diàriament acudeixen milers de persones, a treballar, investigar i formar-se, tot això justifica la necessitat de reflexionar sobre en quina mesura el funcionament quotidià del Recinte s'acosta, o no, a allò ambientalment desitjable; és a dir, a l'ideal de la sostenibilitat.

En aquest capítol, es revisen diverses qüestions relacionades amb la gestió ambiental del Recinte i la seva contribució al desenvolupament sostenible. És interessant, per exemple, reflexionar sobre quins són els consums de recursos naturals més importants que hi ha al Recinte Mundet, quins impactes ambientals es deriven dels hàbits i les necessitats de mobilitat de les persones que conviuen al Recinte, quins residus es generen i com es gestionen, etc. A més, convé plantejar-se quines actituds tenen les persones que acudeixen al Recinte a treballar o a estudiar amb relació al medi ambient, i què pot fer cadascuna d'elles perquè el recinte Mundet sigui més sostenible. En aquesta línia, es descriuen també algunes accions que s'han enge-

gat per intentar educar ambientalment els estudiants del Recinte, a través de la sostenibilització curricular de les disciplines que imparteix la Universitat de Barcelona.

El Recinte Mundet és un espai emplaçat als voltants de la serra de Collserola de 14,21 hectàrees, 6 de les quals són bosc i 60.868 m² construïts, la resta s'utilitza per a vials, camins, carreteres i pàrquings. Al Recinte, hi conviuen diàriament aproximadament 10.000 usuaris, entre alumnes, professors i personal d'administració i serveis, per desenvolupar diferents activitats. Si unim aquests dos factors i ho contrastem amb els hàbits mediambientals d'aquests usuaris i visitants, l'impacte ambiental que es pot produir en el Recinte i en el seu entorn immediat pot resultar realment significatiu. Per aquest motiu, seguint les línies de política mediambiental de la Universitat de Barcelona, es fan diferents estudis de l'estat de la qüestió i s'han desenvolupat diferents accions per tal de minimitzar-ne l'impacte.

Globalment en l'àmbit de la Universitat de Barcelona, tot i que no hi hagi un model formalitzat amb relació a la gestió ni a la formació ambiental, podem trobar aportacions i accions d'experts destacades en l'àmbit mediambiental, i també una tradició de preocupació en qüestions relacionades amb el medi ambient. Concretament, pel que fa al Recinte Mundet, no podem oblidar que el lema de la inauguració del seu campus universitari, el 1994, va ser «Un campus verd a la Universitat de Barcelona». Potser es podria atribuir aquesta manca d'una política global de gestió ambiental a la complexitat de l'organigrama de la UB, per dimensió i estructura interna, la qual comporta algunes dificultats en el desenvolupament de projectes i campanyes de caire ambiental.

Al llarg dels anys, diferents centres, grups de professors i associacions d'estudiants han promogut diferents accions de sensibilització i han desenvolupat programes i actuacions orientades a la conservació i millora del medi ambient. No obstant això, no va ser fins al 1999 quan la Junta de Govern va aprovar la primera Declaració Ambiental de la UB. Un dels seus punts va ser la creació de la Comis-

sió de Medi Ambient de la UB, formada per personal de diferents col·lectius que configuren la institució. Aquesta comissió havia d'elaborar un pla mediambiental i elevar-lo als òrgans executius pertinents per a la seva aplicació.

1. Projecte d'ambientalització al Recinte Mundet

El projecte d'ambientalització del Recinte Mundet s'inicia l'any 2000, per iniciativa de la Comissió de Medi Ambient de la UB, i es formalitza amb el nomenament, per part del rector de la Universitat de Barcelona, el Dr. Antoni Caparrós, del Dr. Enric Pol com a coordinador ambiental del campus de la Vall d'Hebron, actualment campus Mundet.

Tot i presentar certa cura ambiental, en aquell moment el Recinte Mundet no tenia un sistema de gestió ambiental implantat i documentat. Un dels objectius principals d'aquest projecte era ambientalitzar el Recinte, tant amb relació a la gestió com als ensenyaments i la investigació. Una de les estratègies que es van plantejar per assolir aquesta ambientalització va ser la posada en marxa d'un sistema de gestió ambiental segons el protocol ISO 14000, que fos auditable i certificable a mitjà termini. Això comportaria que es fessin programes de formació i de sensibilització específics per a cada col·lectiu, que s'adoptessin diverses millores tecnològiques amb relació a qüestions com la gestió de l'energia o dels residus, i que progressivament es fes una ambientalització dels ensenyaments i la investigació que es duen a terme al campus Mundet. Sintèticament, en un primer moment, els principals objectius del projecte van ser:

- a) Establir les condicions per facilitar l'ambientalització de la gestió del campus, que permetessin, a mitjà termini, assolir una certificació ISO 14.000.
- b) Inventariar la producció de residus i establir estratègies per implantar una recollida selectiva eficient.

4. La gestió de residus al Recinte Mundet

Les polítiques ambientals amb relació als residus s'orienten sempre en una triple direcció: la reducció, la reutilització i el reciclatge. La gestió dels residus és una de les problemàtiques ambientals més rellevant al Recinte Mundet. A les instal·lacions del Recinte, aquesta gestió és responsabilitat de l'administració del campus Mundet conjuntament amb l'OSSMA. Aquestes unitats es coordinen amb els sistemes de gestió i recollida de la ciutat de Barcelona, ajustant-se a les directrius marcades pel Pla metropolità de gestió de residus urbans, coordinat des de l'Entitat Metropolitana. Per portar a terme el model de gestió, s'han establert criteris de compra, de recollida i de tractament dels residus, tot i tenir en compte que la iniciativa de fer recollida selectiva està marcada per llei.

En aquest sentit, l'OSSMA va elaborar un manual sobre el tractament dels residus especials, que ha estat publicat el 1996 i reeditat, revisat i ampliat el 2000. Aquest document marca directrius i orientacions com a guia general a tenir en compte allà on es produeixin residus potencialment perillosos o contaminants. En tot cas, la recerca i la docència que la Universitat de Barcelona fa al campus Mundet, bàsicament enquadrada dins de les ciències de l'educació i les ciències socials, no comporta una producció gaire significativa de residus d'aquest tipus.

A més, periòdicament l'OSSMA penja a la seva pàgina web ecoconsells amb informacions i consells ambientals per aplicar tant al Recinte Mundet com en altres espais de la nostra vida quotidiana.

En el context del model de gestió de residus del Recinte Mundet, en el curs 2001-2002 es va iniciar una campanya de sensibilització i desplegament a l'interior dels edificis del campus Mundet de contenidors de recollida selectiva: paper i cartró; tòners i cartutxos de tinta; plàstic i vidre. A més, es va ampliar el nombre de contenidors de piles ubicats a l'interior dels centres.

Els diferents contenidors de recollida selectiva existents al campus Mundet. GPCM.

La campanya informativa i de sensibilització als usuaris del Recinte Mundet, sota el lema de «Posem color al Campus. Fes servir els contenidors», es basava en la distribució d'adhesius de diferents colors als contenidors i diferents pòsters informatius. Es fa un seguiment de l'evolució de la campanya i una avaluació per part de l'administració del campus.

Enganxines distribuïdes al Campus per a promoure l'ús dels contenidors dins la comunitat universitària. GPCM.

Després d'uns anys de desplegament de la campanya, caldria tornar a avaluar les ubicacions d'aquests punts de recollida selectiva, comprovant si s'han situat en funció de criteris funcionals i comportamentals a més de les estimacions tècniques i quantitatives elaborades a l'inici de la campanya. Visibilitzar i apropar aquests punts als seus usuaris és un aspecte funcional bàsic per poder potenciar aquest hàbit de conducta.